

پروژه نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تحلیل ساختاری - کارکردی مسکن روستایی با رویکرد توسعه پایدار (مطالعه موردی: دهستان رومشگان شرقی، شهرستان کوهدشت)

احمد رومیانی^{*}، حمدالله سجاسی قیداری^{**}، خیرالنسا منصوری^{***}

1394/12/02

تاریخ دریافت مقاله:

1396/03/23

تاریخ پذیرش مقاله:

چکیده

یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین مؤلفه‌های پایگاه اجتماعی- فرهنگی هر خانواده، مسکن می‌باشد که نقش مهمی در تامین آسایش و امنیت هر خانواده دارد. براین اساس عوامل متعددی بر سطح پایداری مسکن روستایی تأثیرگذار می‌باشند که شناخت و تحلیل آن‌ها در برنامه‌ریزی‌های آتی مسکن روستایی مفید و مؤثر خواهد بود. هدف از این پژوهش انطباق ساختار و کارکرد مسکن با شاخص‌های توسعه پایدار در روستاهای دهستان رومشگان شرقی می‌باشد. نوع تحقیق، کاربردی و از نظر ماهیت روش، توصیفی- تحلیلی و برای گردآوری داده‌ها از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی بهره گرفته شده است. جامعه آماری این تحقیق روستاهایی در نظر گرفته شد که در 5 سال اخیر بیشترین وام را از بنیاد مسکن شهرستان دریافت کرده‌اند. جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه صورت گرفته است که به صورت تصادفی بین مردم روستا توزیع و پخش شده است. ضریب آلفای کرونباخ با هدف تشخیص پایایی پرسشنامه محاسبه شده است که در این پژوهش برای سه بخش پرسشنامه (ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی) به ترتیب، 0/850، 0/631، 0/729 به دست آمده که این حاکی از مناسب بودن ابزار پژوهش است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل عاملی، t تک نمونه‌ای، واریانس و مدل ویکور بهره گرفته شده است. یافته‌های تحقیق نشان داد که 10 عامل امنیت و سلامت مسکن، اقتصادی، دسترسی به امکانات و خدمات، رفاه و کیفیت زندگی، دوام مصالح در مسکن، رضایت از معماری، توسعه زیرساخت‌ها، همسازي با منابع طبیعی، بهره‌وری و برخورداری واحدهای مسکونی از فضا، قادر هستند که بیش از 0/59 درصد از واریانس شاخص‌های تحقیق را تبیین کنند. یافته‌ها t تک نمونه‌ای بیانگر این است که مسکن روستایی در روستاهای نمونه از میانگین نظری مورد نظر، پایین‌تر قرار دارند ولی تأثیرات مثبتی در پایداری مسکن روستایی به دنبال داشته است. همچنین یافته‌های مدل ویکور نشان داد که روستای رشنوده با میزان (0/04) بالاترین رتبه و روستای محمدآباد گراوند با میزان (0/56) پایین‌ترین رتبه از لحاظ برخورداری از پایداری مسکن روستایی در بین روستاهای محدوده مورد مطالعه را به خود اختصاص داده‌اند.

کلمات کلیدی: مسکن روستایی، مسکن پایدار، اعتبارات، دهستان رومشگان شرقی.

* دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد. aroymani@gmail.com

** استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد.

*** کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه زنجان.

مقدمه

امروزه توسعه پایدار در چهارچوب طرح‌های آمایشی اعم از ملی، منطقه‌ای و محلی به‌عنوان یکی از ابزارها و مؤلفه‌های مهم توسعه و محرومیت‌زدایی به‌شمار می‌رود و یکی از اساسی‌ترین و مهم‌ترین عوامل پایه عمران منطقه‌ای محسوب می‌شود که نقش آن موجب توسعه اقتصادی و اجتماعی در سطح منطقه‌ای، و توزیع عادلانه درآمد و همچنین سطح اشتغال و بهبود خدمات خواهد شد. دستیابی به توسعه پایدار تنها در شرایط ارتباط متقابل میان سه رکن اساسی توسعه یعنی توسعه اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست محیطی محقق خواهد شد (رومیانی، 28:1392).

در چند دهه اخیر، عمران و توسعه روستایی به‌عنوان یکی از نمونه‌های اصلی توسعه در اکثر کشورهای جهان سوم به‌شمار می‌رود، به‌طوری‌که راهبردی برای بهبود زندگی اجتماعی و اقتصادی روستاییان فقیر و تلاشی همه‌جانبه برای کاهش فقر است و با افزایش تولید و ارتقای بهره‌وری در محیط روستایی میسر می‌گردد و در چهارچوب کلی سیاست‌های ملی مدنظر قرار می‌گیرد (oddershede, 2007:107؛ مشاوران، دی، اچ، وی، 1979: 62؛ یدقار، 71:1383). در واقع بین توسعه روستایی و توسعه ملی نوعی پیوستگی وجود دارد (Cochrane, 2007:189) در این راستا آن چنان که کمیسیون توسعه پایدار نیز تصریح می‌کند ابعاد توسعه پایدار در برگیرنده خصیصه‌های اجتماعی، اقتصادی، محیطی و نهادی است که بیانگر مفهومی موزون و به‌هم پیوسته در قالب کلیتی واحد و دارای تعامل است. بدین ترتیب یکپارچگی و همه‌جانبه‌نگری، تأکید بر توانمندسازی و مسئولیت‌پذیری، ظرفیت‌سازی و نیز تأمین امنیت اکولوژیکی، اجتماعی - اقتصادی و نهادی از اصول توسعه پایدار روستایی به‌شمار می‌آید (مرکز

آمار ایران، 15:1385). اما باید توجه داشت که پایداری یک مفهوم عام می‌باشد که برای رسیدن به آن، ابتدا باید در شاخص‌های آن پایداری حاصل شود. از شاخص‌های بسیار مهم و تأثیرگذار در تحقق اهداف توسعه پایدار، مسکن به‌ویژه مسکن پایدار روستایی می‌باشد. زیرا با توجه به شرایط کنونی کیفیت مسکن در مناطق روستایی و سطح بالای آسیب‌پذیری آن در مقابل مخاطرات احتمالی، توجه به عوامل تأثیرگذار در تسهیل پایدارسازی مسکن روستایی از شاخص‌های مهم توسعه روستایی محسوب می‌شود. بنابراین یکی از مسائلی که در سال‌های اخیر توجه همگان را به خود جلب کرده است، مسکن پایدار می‌باشد که در اسناد دومین اجلاس اسکان بشر به آن توجه ویژه شده است و نشان از اهمیت نقش اسکان پایدار و تأمین مسکن مناسب برای مردم در روند توسعه است (چیرلی، 28:1387). پس مسکن پایدار روستایی را می‌توان یکی از شاخص‌های مهم در توسعه و عمران روستایی محسوب نمود، به‌طوری‌که در این مورد نباید بر مقولات کمی و یا حتی جزئی‌تر از آن متمرکز شد، بلکه توجه به جملگی مباحث مرتبط و مقولات اساسی مرتبط با انسان، طبیعت، فرهنگ، محیط و تأثیر آن‌ها بر یکدیگر ضرورت دارد (بسحاق و همکاران، 131:1393). که نقش مؤثری در ابعاد مختلف اقتصادی معیشتی، اجتماعی و فرهنگی و رضایت‌مندی فرد از سکونت در یک روستا دارد (Westaway, 2006:189-175) که ضمن تأمین نیازهای فردی و اجتماعی، باعث بهبود کیفیت زندگی فردی و خانوادگی و اجتماعی می‌شود (Maliene, 2007; European housing review, 2008) به نقل از قدری معصوم و اکبرپور، 78: 1390). بنابراین برای شناخت بسترها و زمینه‌های تحقق مسکن پایدار، ابتدا لازم است که شناخت صحیحی از جایگاه و نقش مسکن در نظام

مسکن به عنوان یک جزء می تواند به عنوان کلیتی عمل کند که در صورت اجرا و طراحی صحیح از مصادقات های پایدار بوده و گامی مناسب به سوی توسعه پایدار باشد. از آنجا که مفهوم مسکن گسترده و پیچیده است و نمی توان تعریف واحدی از آن ارائه کرد ولی به عنوان یک مکان فیزیکی، سرپناه اولیه و اساسی هر خانواده به شمار می آید که در آن برخی از نیازهای اولیه خانوار یا فرد مانند خواب، استراحت و حفاظت در برابر شرایط جوی تأمین می شود (پورمحمدی، 1382:3). علاوه بر اینها مسکن، مکانی است که خدمات و تأسیسات اجتماعی و تسهیلات ضروری متعددی را برای بهتر زندگی کردن خانواده و افراد فراهم می آورد (شکوری، 1391:125؛ Doman، 2008:240-253) مسکن هم اکنون عامل اصلی جامعه پذیری افراد نسبت به جهان و کالایی عمده و تعیین کننده در سازمان اجتماعی فضا است که در شکل گیری هویت فردی، روابط اجتماعی و اهداف جمعی افراد نقش بسیار تعیین کننده ای دارد (Short, 2006:199). لذا از یک سو اهمیت اقتصادی و اجتماعی آن، این بخش را کانون توجه عمومی قرار داده و از سویی دیگر به دلیل اشتغال زایی این بخش و ارتباط آن با بسیاری از بخش های دیگر اقتصادی، به عنوان ابزاری مناسب در جهت تحقق سیاست های اقتصادی تلقی می شود (عزیزی، 1383:32). به این ترتیب الگوی مسکن روستایی تابع ضرورت های اقتصادی - اجتماعی ویژه ای است که علاوه بر ایجاد پیوندهای عمیق بین نوع معیشت یا اقتصاد خانواده های روستایی با الگوی مذکور، روابط خانوادگی و اجتماعی خاصی را شکل بخشیده است (رحمتی، 1374:471). دیدگاه ها و نظریات مهمی در باره اهمیت مسکن وجود دارد که می توان به اجلاس اسکان بشر (1996) اشاره کرد که

اقتصادی، اجتماعی و محیطی پیدا کرد تا در ادامه بتوان از طریق برنامه ریزی صحیح اجرایی به تحقق اهداف مسکن پایدار در مناطق روستایی دست یافت (مطیعی لنگرودی و بخشی، 1388: 46-31). در این راستا یکی از مناطق روستایی کشور که از جنبه پایداری مسکن قابل بررسی می باشد، روستاهای شهرستان رومشگان می باشد. بنابراین هدف از این پژوهش مطالعه انطباق ساختار و کارکرد مسکن روستایی با شاخص های توسعه پایدار در روستاهای دهستان رومشگان شرقی می باشد. بنابراین سوال کلیدی تحقیق را می توان به شکل زیر صورت بندی کرد که مسکن روستایی به لحاظ کارکردی - و ساختاری تا چه میزان فراهم کننده پایداری اقتصادی، اجتماعی و محیطی - کالبدی می باشد؟

مبانی نظری

توسعه پیشرفتی همه جانبه در زمینه های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و زیست محیطی به ویژه با در نظر گرفتن عدالت اجتماعی - اقتصادی و تأمین منافع آیندگان است. برقراری بهینه مناسبات متقابل انسان و محیط در هر منطقه جغرافیایی، به گونه ای که انسان ضمن برخورداری و بهره برداری کامل از این ظرفیت های محیطی تعادل محیط را نیز حفظ کند، از نمودهای توسعه است (هجرتی، 1379:19). در همین زمینه تایلر معتقد است که مفهوم توسعه پایدار مرحله مهمی در تئوری محیطی است زیرا ثابت می کند که جامعه چگونه باید خودش را سازماندهی کند (تایلر، 2002:2). از این رو، می توان پایداری را دعوتی برای دستیابی به موازنه پویا میان عوامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی با تأکید بر لزوم حفاظت از محیط زیست طبیعی و معادله ای بین ضرورت های زیست محیطی و نیازهای توسعه تعبیر کرد (ابراهیمی و کلانتری، 1382:48). با توجه به موضوع این پژوهش،

معتقد است مسکن، سرپناه مناسب تنها به معنای وجود یک سقف بالای سر هر شخص نیست، سرپناه یعنی آسایش مناسب، فضایی مناسب، دسترسی فیزیکی و امنیت مناسب، امنیت مالکیت، پایداری و دوام سازه‌ای، روشنایی، تهویه و سیستم گرمایی مناسب، زیرساخت‌های اولیه مناسب از قبیل آبرسانی، بهداشت و آموزش، دفع زباله، کیفیت مناسب زیست محیطی، عوامل بهداشتی مناسب، مکان مناسب و تسهیلات اولیه است که همه این موارد با توجه به استطاعت مردم تأمین شود (پورمحمدی، 1382: 3). همچنین امام محمد غزالی معتقد است خانه و مسکن یکی از سه اصل اساسی دنیا است. «اصل دنیا سه چیز است: طعام، لباس و مسکن (غزالی، 1345: 665). گاستن باشلارد در کتاب «جنبه شاعرانه فضا» در سال 1958 خانه را «فضای خوشبختی» لقب داده است که در آن استراحت، خودیابی، آرامش و مادرگرایی اهمیت پیدا می‌کند (ثواب، 1388: 127). لوکوربوزیه معتقد است: مسکن، اجتماع افراد خانواده را ممکن ساخته، ضمناً استقلال هر کدام را حفظ می‌کند تا همگان از هم زندگی جدا و مجزایی داشته باشند (توسلی، 1383: 57). رین واتر: خانه عملاً برای طبقات مختلف معانی متفاوت دارد و از آنجا که مسکن، سرپناهی در مقابل عناصر آزاردهنده محیط خارج است، لذا به منزله مکانی برای مردم است که در آن انرژی خود را تجدید می‌کنند و با انرژی‌های جهان خارج مقابله می‌کنند (ثواب: 1388: 128). ابن خلدون معتقد است مسکن، بنایی از نخستین صنایع اجتماع شهرنشینی و کهن‌ترین آن‌ها است و عبارت از شناختن کاری است که انسان برای سکونت و پناهگاه خویش خانه‌ها و جایگاه‌هایی آماده می‌کند (ابن خلدون، 1362: 805-806). ساندرز معتقد است: «خانه نقش مهمی در آگاهی مردم به‌ویژه در احساس امنیت

هستی شناختی آنان دارد.» این معنی دلالت بر این دارد که انسان می‌داند کیست و در کجای جامعه قرار دارد. خانه نقش کلیدی در فراهم ساختن چنین امنیت هستی شناختی ایفا می‌کند. از این گذشته مالک خانه بودن کلید دستیابی به این امنیت است (دیکنزی، 1377: 163-162). لذا با توجه به تعاریف و دیدگاه‌های مطرح در مورد توسعه پایدار و مسکن، می‌توان گفت که مبحث مسکن پایدار جزئی از مباحث استراتژیکی اجتماعات پایدار است (ODPM, 2003: 23-25). هرچند داشتن یک تعریف مشخص از مسکن بسیار دشوار است. اما مسکن لازمه و عنصری (جزئی) از جوامع ساکن در مناطق با فرهنگ خود و همچنین با محیط خاص خود می‌باشد (Maliene, 2008: 1). مسکن پایدار مکان‌هایی هستند که مردم در زمان حال و آینده در آن زندگی و کار می‌نمایند. آن‌ها نیازهای کنونی و آتی ساکنین را برآورده می‌سازند. در این جوامع مردم نسبت به آینده محیط خود احساس مسئولیت می‌کنند. برای اینکه اجتماعات به پایداری برسند، آن‌ها باید بیمارستان، مدرسه، مغازه، حمل و نقل عمومی خوب، محیط پاکیزه و ایمن داشته باشند. مهمتر از این موارد، اجتماعات پایدار باید به قدر کافی خانه‌هایی را با قیمت مناسب ارائه دهند. به‌علاوه امروزه ما درباره مسکن پایدار به‌عنوان جزئی از استراتژی اجتماعات پایدار صحبت می‌کنیم و این به این دلیل است که مسکن، محیط‌های خصوصی را برای زندگی افراد مهیا می‌کند (سلمانی و همکاران، 1387: 8). "مسکن از دیدگاه توسعه پایدار" دارای مشخصه‌هایی است که آن‌را از انواع دیگر مسکن مجزا می‌کند، البته شرایط پایداری بیشتر در فضاهای جغرافیایی خاص تعریف می‌شود یعنی ممکن است ویژگی‌هایی که در تصویر شماره 1 ارائه شده است در بعضی از جوامع از شرایط پایداری برخوردار باشد و در جوامع دیگر

ساختمانی، فاضلاب، سلامتی و حیات جانوری و گیاهی و موارد مرتبط با برنامه‌ریزی، طرح‌ریزی، ساخت و ساز و تخریب در مواقع ضروری می‌باشد (Tuohy, 2004:7). بنابراین مسکن پایدار از عوامل مهم در توسعه پایدار روستایی محسوب می‌شود. که علاوه بر مکان ساخت محلی و تطابق مسکن با نیازهای معیشتی روستاییان اصلاح شده و مسائلی مانند مقاومت در برابر زلزله، ملزومات بهداشتی، مباحث زیست محیطی، استفاده بهینه از انرژی و مانند آن در طرح مسکن روستایی ملحوظ گردد و روند ساخت و ساز در روستاها را اصلاح کرده و در راستای صحیح هدایت نمود. بنابراین مسکن پایدار باید چهار حوزه مشخص را لحاظ کند.

ت 1. ویژگی‌های اساسی مسکن پایدار. منبع: سلمان و همکاران، 1387:9.

پایداری اقتصادی مسکن: مسکن دارای آثار اقتصادی گسترده‌ای نیز هست. از جمله این اثرات می‌توان به تنوع فعالیت‌های اقتصادی، کاهش درآمد ارزی پایدار و مناسب، کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال برای مردم کم‌درآمد، ارتقای سطح زندگی مردم، بهبود زیرساخت‌ها و امکانات موجود، کسب درآمد ارزی برای کشور و میزبان و بهبود تراز پرداخت‌ها، افزایش درآمدهای مالیاتی از محل فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با گردشگری، ایجاد تعادل منطقه‌ای، تعدیل ثروت، ایجاد سرمایه عمومی همانند درآمد برای افراد و خانوارهای

نباشد. بنابراین مسکن مناسب و پایدار به مسکن اکولوژیک و مسکن سبز، با کارایی انرژی و مسکن سالم معروف است. از منظر تکنولوژی، وابستگی بین انرژی و محیط برای یک ساخت و ساز پایدار مورد توجه قرار می‌گیرد و از سوی دیگر از منظر مهندسی، استفاده از انرژی‌های طبیعی مورد تأکید قرار می‌گیرد. در واقع مسکن مناسب و پایدار به‌عنوان مسکنی تعریف می‌شوند که حداقل تأثیرات منفی را بر روی محیط داشته باشند. لذا مسکن پایدار همانند توسعه پایدار از دیدگاه‌های گوناگونی مورد بررسی قرار گرفته‌اند که عبارتند از (قنبری، 1390:110):

دیدگاه اکولوژیکی: مسکن پایدار ابتدا باید شرایط زندگی خوب و طولانی مدت را براساس کارایی و کفایت اکولوژیکی فراهم سازد. علاوه بر این توسعه پایدار مسکن باید براساس استفاده کارا و منطقی از منابع تجدیدناپذیر (انرژی، مصالح ساختمانی و...) پایه‌ریزی گردد. دیدگاه اقتصادی: مسکن پایدار باید رضایت‌مندی را افزایش داده و هزینه‌های غیر مستقیم همانند حمل و نقل را کاهش دهد.

دیدگاه اجتماعی: مسکن پایدار بایستی ساخت‌ها و ویژگی‌های اجتماعی و فیزیکی و روان‌شناسی ساکنان را در نظر بگیرند. لذا برای شکل‌گیری مسکن پایدار باید مجموعه‌ای از عوامل تکنولوژیکی مرتبط با شاخص‌های کیفیت محیط بیرونی، عوامل مربوط با گرمایش ساختمان، کیفیت هوای درون خانه‌ها و سیستم انرژی و غیره به‌همراه فرایند طراحی درون خانه‌ها در نظر گرفته شود (قنبری و همکاران، 1390:110).

هدف از ایجاد و توسعه مسکن پایدار به حداقل رسانیدن آسیب‌های محیطی و تا حد ممکن بهبود کیفیت محیطی می‌باشد. موضوعات مورد توجه مسکن پایدار شامل انرژی، ترافیک، منابع آب، مصالح

در درون روستا، دگرگون ساختن فعالیت‌های اقتصادی و سوق دادن درآمد از مناطق شهری به روستاها و بالاخره جلوگیری از برون کوچی روستاییان از عوامل اقتصادی مسکن محسوب می‌شود (تسنیمی، 1379: 5).

پایداری فرهنگی و اجتماعی مسکن: شرایط سخت زندگی در روستاها و آسیب‌پذیری‌های اجتماعی - اقتصادی و فیزیکی این مناطق، موجب مهاجرت توده‌وار روستاییان، به امید دستیابی به زندگی بهتر به سوی شهرها می‌شود (زرگر، 141388). توزیع عادلانه امکانات و خدمات رفاهی زیربنایی از توسعه روستایی است (سرتپی‌پور، 1388: 54). توسعه فرهنگی و اجتماعی با روش‌هایی مانند آموزش، ایجاد نهادهای غیر دولتی و سازماندهی فعالیت‌های مشارکتی امکان‌پذیر است، از این طریق ارتقای توانایی روستاییان و جهت دادن به فعالیت آن‌ها، وضعیت روستاها را اصلاح نموده و مهاجرت از روستا به شهر را کاهش می‌دهد (تسنیمی، 1379: 5).

پایداری کالبدی - فضایی مسکن: زیرساخت‌های روستایی را می‌توان سرمایه‌های اجتماعی و عمومی این مناطق دانست و بهبود آن در نهایت کیفیت زندگی و معیشت روستاییان را بهبود خواهد بخشید. بنابراین در این رویکرد، مسائل و مشکلات موجود در روستا، حاصل ضعف و کمبودهای موجود در زمینه زیرساخت‌ها و ویژگی‌های کالبدی پنداشته می‌شود. به این ترتیب تأمین آب، برق، تلفن و سایر امکانات همراه با بهسازی وضعیت فیزیکی واحدهای مسکونی به عنوان راه حل‌های اساسی توسعه روستایی تلقی می‌شود.

پایداری زیست محیطی مسکن: منابع طبیعی بستر توسعه پایدار به شمار می‌آیند. استفاده بی‌رویه از منابع طبیعی تجدیدشونده و تخریب آن‌ها باعث می‌شود تجدیدناپذیر پیدا کنند و احیاء کردن آن‌ها امکان‌پذیر نباشد.

بنابراین امروزه رهیافت‌های مسکن پایدار در حفاظت و احیای منابع طبیعی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار هستند. مقوله مسکن پایدار فقط از نظر سازه‌ای یا محاسبات ساختمانی مطرح نیست. چون محاسبه و اجرای ساختمان‌ها به بهترین نحو، وظیفه سازندگان است و به منزله پایداری نیست. از جمله معیارهای مسکن پایدار تعامل با محیط زیست است. ساختمان پایدار نباید موجب تخریب محیط زیست شود و در طراحی و ساخت آن، باید مصرف بهینه انرژی رعایت شود. حدود 40 درصد از کل انرژی مصرفی، در ساختمان‌ها صرف می‌شود. صرف نظر از نابودی منابع ملی، این مصرف بی‌رویه انرژی، منجر به نابودی محیط زیست و گرم شدن کره زمین می‌شود. بنابراین برای ساخت مسکن پایدار، متخصصان باید نقش فراگیرتری در زمینه ساخت و ساز داشته باشند و طراحی ساختمان‌ها باید با نظر مهندسان انرژی، مهندسان محیط زیست، معماران و... انجام گیرد. لذا به صراحت می‌توان گفت که بسیاری از ساختمان‌های ساخته شده یا در حال ساخت کشور پایدار نیستند چون صرفاً به عنوان یک ساختمان ساخته می‌شوند و تنها از بُعد کمی به آن‌ها توجه می‌شود. اگر چه طراحی و ساخت مسکن پایدار تا حدی هزینه‌بر است.

روش تحقیق

با توجه به گستردگی محدوده مورد مطالعه و تعداد نقاط روستایی می‌توان گفت که در چند دهه اخیر ساخت مسکن روستایی یکی از اولویت‌های تأمین معیشت مردم در منطقه مورد مطالعه محسوب شده است. به طوری که در سال‌های اخیر از یک طرف، اکثر مردم به تخریب خانه‌های گلی و سنگی اقدام کرده‌اند و از سوی دیگر، برای نوسازی مسکن خود به دریافت وام‌های بنیاد مسکن رو آورده‌اند تا بتوانند مسکن خوب

و مناسبی داشته باشند. بنابراین تحقیق حاضر با توجه به هدف مطرح شده و در راستای پاسخگویی علمی به سوالات تحقیق، از روش شناسی توصیفی- تحلیلی و از روش کتابخانه‌ای و میدانی مبتنی (پرسشنامه، مشاهده) بهره گرفته است. لذا مطالعه از لحاظ هدف، از نوع تحقیق کاربردی است. برای عملیاتی کردن تحقیق، روستاهای دهستان رومشگان شرقی به عنوان منطقه مورد مطالعه در نظر گرفته شد و 10 روستا که طبق اظهار نظر بنیاد مسکن روستایی بیشترین وام را برای نوسازی مسکن خود در 5 سال اخیر دریافت نموده‌اند. بر این اساس جامعه آماری این تحقیق، 10 روستای دهستان رومشگان شرقی می‌باشد که براساس سرشماری سال 1390، جمعیت آنان بالغ بر 2946 خانوار برآورد شده است که تعداد 291 پرسشنامه از طریق فرمول کوکران به عنوان حجم نمونه انتخاب شد که $p = 70$ ، $q = 30$ و $D = 0/05$ در نظر گرفته شده است و با سطح $0/95$ اطمینان محاسبه شده است. همچنین برای سنجش میزان پایایی در تدوین و تنظیم پرسشنامه، از روش آلفای کرونباخ در نرم افزار SPSS استفاده شد که نشان از رضایت بخش بودن داده‌ها برای انجام تحقیق می‌باشد. نتایج حاصل از آن در جدول شماره 1 ذکر شده است:

در ابتدا برای سنجش پایداری مسکن روستایی در دهستان رومشگان شرقی فهرستی از 48 گویه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی بررسی شده است. جهت بررسی موضوع و تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی (تحلیل عاملی)، t تک نمونه‌ای، تحلیل واریانس) و برای اولویت‌بندی مسکن روستایی که کدام روستا دارای پایداری بیشتری از لحاظ توزیع فضایی هستند از مدل وایکور استفاده شده است. به طوری که برای اولویت‌بندی مسکن از لحاظ پایداری در مدل ویکور، از 23 نفر از کارشناسان بنیاد مسکن شهرستان برای وزن‌دهی کمک گرفته شده است تا میزان وزن‌ها برای هر کدام از شاخص‌ها مشخص شوند. در نهایت به منظور دستیابی به نتایج سنجش سطح پایداری مسکن روستایی در دهستان رومشگان شرقی از خانوارها در روستاهای نمونه در 16 شاخص مسکن روستایی به شرح جدول شماره 1 اقدام به تهیه و تدوین پرسشنامه مطابق با طیف لیکرت گردیده است.

حمايت استطاعت مالي خانوار
هزينه جاري سکونت
هزينه‌هاي اجاره‌اي، هزينه رهن کامل مسکن
از بين رفتن هزينه‌هاي خريد مسکن، از بين رفتن هزينه‌ها براي نوسازي و بازسازي مسکن
بالا رفتن ارزش قيمت مسکن، ميزان فروش زمين و زيربنا
بهره‌وري مصالح مورد استفاده در توليد مسکن، استفاده از فناوري در توليد مسکن، ميزان بهره‌وري زماني در توليد مسکن، بومي بودن شاغلان در توليد مسکن

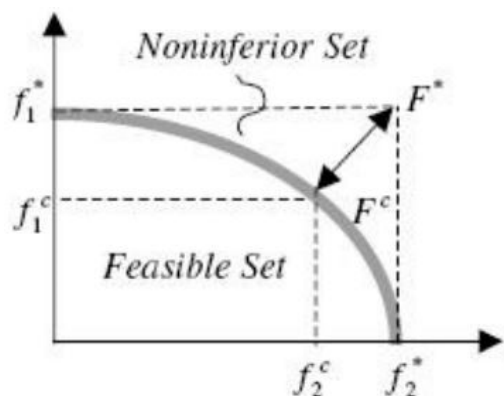
دسترسى به امکانات
برخوداري واحد مسکوني از فضا
امنيت و سلامت واحدهاي مسکوني
رفاه و کيفيت زندگي

تأثير واحد مسکوني در دسترسى زيرساخت‌ها
رضاييت از معماري مسکن
تأثير مسکوني در صرفه‌جويي انرژی
تأثير واحدهاي مسکوني روستايي در توليد مواد زايد
تأثير واحدهاي مسکوني روستايي در تخریب منابع طبيعي
تأثير شرايط آب و هوايي

ابعاد	شاخص‌ها	گويه‌ها
پایداری اقتصادی مسکن	حمايت استطاعت مالي خانوار	افزايش درآمد خانوار، افزايش پس انداز خانوار، توانايي خانوارها در بازپرداخت وام‌ها
	هزينه جاري سکونت	هزينه‌هاي اجاره‌اي، هزينه رهن کامل مسکن
	هزينه‌هاي ثابت مسکن	از بين رفتن هزينه‌هاي خريد مسکن، از بين رفتن هزينه‌ها براي نوسازي و بازسازي مسکن
	ميزان عرضه و تقاضاي مسکن	بالا رفتن ارزش قيمت مسکن، ميزان فروش زمين و زيربنا
پایداری اجتماعی مسکن	ميزان توليد در مسکن	بهره‌وري مصالح مورد استفاده در توليد مسکن، استفاده از فناوري در توليد مسکن، ميزان بهره‌وري زماني در توليد مسکن، بومي بودن شاغلان در توليد مسکن
	دسترسى به امکانات	دسترسى به حمل و نقل عمومي، دسترسى به مراکز آموزشی، دسترسى به مراکز بهداشتي، ميزان دسترسى به مراکز مذهبي و فرهنگي (مسجد، کتابخانه،...)، نزديگي محل فعاليت به خانواده
	برخوداري واحد مسکوني از فضا	تراکم خانوار در واحدهاي مسکوني، تراکم اتاق در واحدهاي مسکوني، تراکم در اتاق
	امنيت و سلامت واحدهاي مسکوني	برخودار از امنيت جاني و مالي، امن بودن مسکن در برابر جوندگان و خزندگان، ايجاد سلامت و شادابي
پایداری کالبدی مسکن	رفاه و کيفيت زندگي	افزايش ايجاد آرامش و تجديد قوا، آرامش اعصاب و فکر، افزايش ثبات و همبستگي خانواده،
	دوام مصالح به‌کار رفته در مسکن	دوام مصالح به‌کار رفته در پی واحدهاي مسکوني، دوام مصالح به‌کار رفته در ديوار واحدهاي مسکوني، دوام مصالح به‌کار رفته در نماي واحدهاي مسکوني، دوام مصالح به‌کار رفته در سقف واحدهاي مسکوني، دوام مصالح به‌کار رفته در کف واحدهاي مسکوني
	تأثير واحد مسکوني در دسترسى زيرساخت‌ها	دسترسى به زيرساخت‌هاي ارتباطي جاده‌اي، دسترسى اسفالت و سنگفرش کردن کوچه‌ها، تسهيل دسترسى به شبکه‌هاي گازرساناي، آب لوله کشي، برق،
	رضاييت از معماري مسکن	رضاييت از معماري داخلي مسکن، رضاييت از معماري بيروني مسکن، رضاييت از مصالح به‌کار رفته در مسکن
پایداری محیطی مسکن	تأثير مسکوني در صرفه‌جويي انرژی	متراکم بودن بافت مسکوني آبادي، استفاده از وسايل گرماباي و سرمايي در صرفه‌جويي انرژی در مساکن
	تأثير واحدهاي مسکوني روستايي در توليد مواد زايد	استفاده از سيستم‌هاي مناسب جمع‌آوری و دفع زباله، استفاده از روش‌هاي مناسب دفع فاضلاب
	تأثير واحدهاي مسکوني روستايي در تخریب منابع طبيعي	گسترش بافته مسکوني آبادي‌ها به سمت اراضي کشاورزي (ميانگين به هکتار)، از بين بردن مراتع و درختان براي احداث مسکن
	تأثير شرايط آب و هوايي	امن بودن مسکن جديد در برابر شرايط اقليمي، مقاوم بودن در برابر زلزله و طوفان،

ج 1. شاخص‌های مورد استفاده در تحقیق. منبع: بسحاق و همکاران، 1392؛ قنبری و همکاران، 1390؛ جمشیدی و همکاران، 1391.

ت 2. راه حل توافقی و ایده آل. (منبع: اپرکوئیک و تزنگ، 2004:448).

این روش برای حل مسائل تصمیم گسسته بر مبنای انتخاب گزینه بهینه از میان گزینه‌های موجود براساس رتبه‌بندی است.

قلمرو پژوهش

بخش رومشگان در جنوب غربی شهرستان کوهدشت و در غرب استان لرستان قرار دارد. از نظر مختصات جغرافیایی در 47 درجه و 10 دقیقه طول شرقی و 33 درجه و 40 دقیقه عرض شمالی قرار دارد. این بخش از دو دهستان رومشگان شرقی و رومشگان غربی تشکیل شده است. دهستان رومشگان شرقی از جنوب به رودخانه سیمره و شهرستان دره‌شهر، از شمال به بخش کونانی، از شرق به بخش مرکزی و شهرستان پلدختر و از غرب به حوضه آبگیر سد سیمره محدود می‌شود. وسعت منطقه برابر 27206 کیلومتر مربع و ارتفاع از سطح دریا 1149 متر می‌باشد و فاصله آن تا مرکز استان 110 کیلومتر می‌باشد، به طوری که در فاصله 40 کیلومتری جنوب غربی شهرستان کوهدشت و 20 کیلومتری شمال شرقی شهرستان پلدختر قرار دارد (مؤسسه تحقیقات آب و خاک، 1372).

وایکور یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره کاربردی است که کارایی آن در حل مسائل گسسته است (اپرکوئیک و تزنگ، 2004: 447). این روش براساس برنامه‌ریزی توافقی ارائه شده و در آن، راه‌حل توافقی تبیین‌کننده راه‌حل‌هایی موجه است که به راه حل ایده آل نزدیک بوده و در قالب توافق از طریق اعتبارات ویژه تصمیم‌گیرندگان ایجاد شده است (راوو، 2008: 1950). از این رو، گزینه‌های نزدیک‌تر ارجحیت دارند به راه حل ایده آل بر گزینه‌های دورتر از آن. معمولاً معیارها براساس چند تابع معیار، ارزیابی و سپس رتبه‌بندی می‌شوند. در این روش، تأکید بر رتبه‌بندی و انتخاب از مجموعه‌ای گزینه و تعیین راه‌حل‌های توافقی برای مسئله با معیارهای متضاد است (چن و وانگ، 2009: 234). راه حل توافقی گزینه‌ای است که به ایده آل نزدیک‌تر باشد. شاخص ادغام به صورت معیار سنجش نزدیکی شناخته می‌شود. توسعه وایکور براساس رابطه 1، به عنوان تابع تجمیع آغاز شد. در این مدل از L_1 ، L_2 ، L_∞ به عنوان S_j و Z_j به عنوان R_j برای فرمول کردن رتبه‌بندی استفاده می‌شود (راوو، 2008: 1950).

(1)

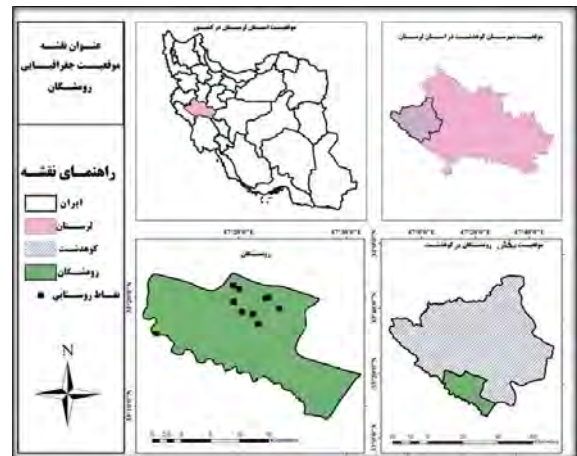
$$f_i = f^* - f_i^c, i = 1, \dots, n$$

$$1 \leq p \leq \infty, j = 1, 2, \dots, J$$

سنجه $L_{p,j}$ توسط داکشتاین و اپریکوپیچ معرفی شده و نشان‌دهنده فاصله گزینه A_j با راه حل ایده آل است. راه حل جبرانی $F^c = (f_1^c, \dots, f_n^c)$ راه حل ممکن و نزدیک به f^* ایده آل است. جبرانی بودن بدین معنا است که توافق با اعضای طرفین، که به صورت $f_i = f^* - f_i^c, i = 1, \dots, n$ می‌شود حاصل شده است (تصویر شماره 2).

و KMO استفاده شد. معناداری آزمون بارتلت در سطح اطمینان 99 درصد و مقدار مناسب KMO حاکی از همبستگی و مناسبت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی است (جدول شماره 3).

در راستای دستیابی به مهم‌ترین پارامترهای مؤثر و تحلیل ساختاری - کارکردی مسکن روستایی در توسعه پایدار اطلاعات و ویژگی‌های مربوطه تهیه و از مؤلفه‌های اصلی برای تجزیه و تحلیل آن‌ها استفاده شده است. به طوری که جدول شماره 4 نشان داد از مجموع 48 گویه، می‌توان به 10 عامل را ساخت و سهم هر عامل در تبیین واریانس سوالات مطرح شده به صورت نزولی و متفاوت می‌باشد یعنی عامل اول بیش‌ترین سهم (11/71 درصد و با مقدار ویژه 5/15) و عامل دهم کمترین سهم (3/87 درصد با مقدار ویژه 1/66) را در تبیین واریانس 48 گویه داشته‌اند. نتایج حاصل از جدول شماره 4 نشان می‌دهند که 10 عامل امنیت و سلامت مسکن، اقتصادی، دسترسی به امکانات و خدمات، رفاه و کیفیت زندگی، دوام مصالح در مسکن، رضایت از معماری، توسعه زیرساخت‌ها، همسازی با منابع طبیعی، بهره‌وری و برخورداری واحدهای مسکونی از فضا از عوامل مؤثر بر پایداری مسکن روستایی در محدوده مورد مطالعه هستند. جدول شماره 5 ماتریس چرخش یافته بین متغیرها و عامل‌های استخراج شده را بعد از چرخش به روش دوران واریماکس نشان می‌دهد. همانطور که در بالا هم اشاره گردید به منظور دسته‌بندی متغیرها براساس بار عاملی از جدول شماره 5 استفاده شد. به منظور دسته‌بندی گویه‌ها براساس بزرگترین بار عاملی تمامی گویه‌ها و میزان همبستگی آن‌ها استفاده شده است. لذا براساس جدول شماره 5 و میزان همبستگی هر یک از مؤلفه‌ها، اسامی یا عناوین مناسبی را برای هر یک از آن‌ها انتخاب نمود که در ذیل به آن پرداخته می‌شود.

ت 3. موقعیت جغرافیای دهستان رومشگان شرقی در شهرستان کوهدشت.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

یافته‌های توصیفی نشان داد که از 291 نفر فرد پاسخگو، 70/46 درصد پاسخگویان مرد، و 40/32 درصد آن‌ها با گروه سنی 35-35 و 40/32 درصد پاسخگویان دارای سواد در مقطع راهنمایی بوده‌اند، همچنین از لحاظ شغلی 31/93 درصد پاسخگویان دانشجو و 83/87 درصد دارای مسکن شخصی بوده‌اند (جدول شماره 2) همچنین از اطلاعات پرسش‌شوندگان برای نظرسنجی به عامل‌ها و تحلیل ساختار و کارکرد مسکن بهره گرفته شد تا بتوان از نظرات آن‌ها برای تحلیل عامل‌ها و نتیجه‌گیری موضوع بهره برد.

در ادامه تحقیق، به منظور تحلیل ساختاری - کارکردی مسکن روستایی در توسعه پایدار، از آزمون آماری تحلیل عاملی استفاده گردیده است. جهت تست مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل در خصوص تحلیل عوامل ساختاری - کارکردی مسکن روستایی و برای شروع تحلیل عاملی از تست Bartlett

درصد	فرآیند	مسکن	درصد	فرآیند	رشته	درصد	فرآیند	تعداد	درصد	فرآیند	جنس	درصد	فرآیند	سن
83/87	241	شخصی	11/29	35	دولتی	3/54	11	بیسواد	70/64	201	مرد	4/83	15	15-25
16/12	50	استیجاری	12/25	38	کشاورزی	10/96	34	ابتدائی	29/35	90	زن	40/32	111	25-35
100		کل	31/93	87	دانشجو	40/32	106	راهتمایی	100		کل	35/48	110	35-45
			28/06	80	خانه‌دار	24/19	75	متوسط				11/29	35	55-45
			16/45	51	بیکار	20/96	65	دیپلم و بالاتر				8/06	25	55-65
			100		کل	100		کل				100	291	کل

ج 2. مشخصات پاسخگویان در محدوده مورد مطالعه. منبع: یافته‌های تحقیق: 1394.

سطح معناداری	مقدار بارتلت	مقدار KMO	مجموعه مورد تحلیل
0/000	7059/968	0/770	عوامل مؤثر در پایداری مسکن روستایی

ج 3. آزمون بارتلت در سطح معناداری. منبع: یافته‌های تحقیق: 1394.

ردیف	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
1	امنیت و سلامت مسکن	5/15	11/71	11/71
2	اقتصادی	4/29	9/77	21/48
3	دسترسی به امکانات و خدمات	3/08	7/01	28/50
4	رفاه و کیفیت زندگی	2/74	6/24	34/74
5	دوام مصالح در مسکن	2/15	4/90	39/65
6	رضایت از معماری مسکن	1/89	4/31	43/96
7	توسعه زیرساخت‌ها	1/79	4/06	48/03
8	همسازی با منابع طبیعی	1/70	3/88	51/91
9	بهره‌وری	1/69	3/85	55/77

ج 4. عامل استخراج شده، مقادیر ویژه و درصد واریانس آن‌ها از مجموعه شاخص‌ها. منبع: یافته‌های تحقیق: 1394.

مطلوبیت عددی نیز به شکل منفی ارزیابی شده است که برای بررسی و مشخص کردن مبانی نظری از طیف لیکرت (خیلی خوب، خوب، متوسط، خیلی کم، و کم) گردید است و سطح مبنا را (3) در نظر گرفته شده است. بنابراین، تفاوت معناداری در سطح آلفا 0/01 قابل مشاهده نبوده و تفاوت آن‌ها از مطلوبیت عددی مورد آزمون نیز عمدتاً به شکل منفی ارزیابی و برآورد شده است.

پس از مشخص شدن ماهیت عامل، برای اینکه میزان پایداری مسکن روستایی منطقه محدوده مورد مطالعه مشخص شود، شاخص‌های اولیه در هر عامل با هم ترکیب شدند و هر عامل به صورت جدا با آزمون t تک نمونه‌ای ارزیابی شده است (جدول شماره 6). پس مقادیر میانگین بدست آمده در مؤلفه‌های مورد نظر مبین پایین بودن مؤلفه‌های مورد بررسی از حد میانگین نظری (3) می‌باشد. سطح معنادار و تفاوت آن‌ها از

بار عاملی	شاخص‌ها	نام عامل
0/795	فراهم کردن بسترهای برای امنیت جانی و مالی	امنیت و سلامت مسکن
0/779	امن بودن مسکن در برابر جوندگان و خزندگان	
0/668	ایجاد سلامت و شادابی	
0/605	افزایش آرامش اعصاب	
0/582	ایجاد آرامش فکر و تجدید قوا	
0/614	تمیز بودن مسکن	
0/593	ایجاد آب شرب بهداشتی	اقتصادی
0/638	افزایش پس انداز خانوار	
0/724	افزایش درآمد خانوار	
0/722	توانایی خانوارها در بازپرداخت وام‌ها	
0/787	کاهش هزینه‌های اجاره‌ای	
0/652	از بین رفتن هزینه‌های خرید مسکن	
0/617	افزایش فروش زمین و زیربنا	دسترسی به امکانات و خدمات
0/527	بومی بودن شاغلان در تولید مسکن	
0/512	نیروی کار شاغل در تولید مسکن	
0/754	دسترسی به حمل و نقل عمومی	
0/814	دسترسی به مراکز آموزشی و بهداشتی	
0/522	نزدیکی محل فعالیت به خانواده	
0/914	ثبات و همبستگی خانواده	رفاه و کیفیت زندگی
0/812	افزایش کیفیت زندگی	
0/666	دوام مصالح به کار رفته در نمای واحدهای مسکونی	دوام مصالح در مسکن
0/760	دوام مصالح به کار رفته در سقف واحدهای مسکونی	
0/437	دوام مصالح به کار رفته در کف واحدهای مسکونی	
0/721	رضایت از معماری داخلی بیرونی واحدهای مسکونی	رضایت از معماری مسکن
0/567	رضایت از مصالح به کار رفته در مسکن	
0/739	توسعه زیرساخت‌های ارتباطی جاده‌ای	توسعه زیرساخت‌ها
0/495	توسعه آسفالت و سنگفرش کردن کوچه‌ها	
0/544	توسعه شبکه‌های گاز رسانی، آب لوله کشی، برق	
0/716	مقاوم بودن در برابر شرایط اقلیمی	همسازی با منابع طبیعی
0/559	تخریب مزایع و درختان برای احداث مسکن	
0/724	استفاده از روش‌های مناسب جمع آوری و دفع فاضلاب	
0/982	تأثیر وسایل گرمایی و سرمایی در صرفه‌جویی انرژی در مسکن	
0/782	تأثیر تعداد نماها در صرفه‌جویی انرژی	بهره‌وری
0/509	تراکم خانوار در واحدهای مسکونی	
0/523	تراکم اتاق در واحدهای مسکونی برای خانوارها	برخورداري واحدهای مسکونی از فضا

ج 5. ماتریس همبستگی بین متغیرها و عامل‌های استخراج شده بعد از چرخش واریماکس. منبع: یافته‌های تحقیق: 1394.

فاصله اطمینان 95 درصد		تفاوت از حد مطلوب	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره آزمون t	میانگین	مؤلفه‌ها
پایین تر	بالا تر						
-0/17	-0/32	-0/246	0/000	290	-6/58	2/75	امنیت و سلامت مسکن
-0/03	-0/17	-0/100	0/003	290	-2/98	2/90	اقتصادی
-0/10	-0/24	-0/169	0/000	290	-4/68	2/83	دسترسی به امکانات و خدمات
-0/12	-0/30	-0/212	0/000	290	-4/59	2/79	رفاه و کیفیت زندگی
-0/07	-0/18	-0/123	0/000	290	-4/34	2/88	دوام مصالح در مسکن
-0/03	-0/15	-0/060	0/187	290	-1/32	2/94	رضایت از معماری مسکن
-0/05	-0/16	-0/055	0/306	290	-1/02	2/95	توسعه زیرساخت‌ها
0/16	-0/34	-0/251	0/000	290	-5/22	2/75	همسازی با منابع طبیعی
-0/01	-0/18	-0/089	0/080	290	-1/75	2/91	بهره‌وری
-0/32	-0/13	-0/232	0/000	290	-4/80	2/23	برخورداري واحدهای مسکونی از فضا

ج 6. سنجش پایداری عوامل پایدار مسکن روستایی. منبع: یافته‌های تحقیق: 1394.

سپس برای اینکه مشخص شود که بین عوامل مؤثر بر پایداری مسکن در روستاهای محدوده مورد مطالعه تفاوت معناداری وجود دارد یا خیر، از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شده است. به این ترتیب برای همه عوامل، تحلیل واریانس انجام شد تا مشخص شود که روستاهای نمونه دهستان رومشگان شرقی در کدام یک از عوامل با یکدیگر تفاوت معناداری دارند که

علت آن بر می‌گردد به انگیزه مردمی و روی آوردن به اعتبارات خرد (مانند وام بنیاد مسکن روستایی)، روی آوردن به الگوهای سبک زندگی، مقاوم بودن زندگی در برابر خطرات طبیعی و غیره می‌توان اشاره کرد. نتایج منتج از جدول شماره 7 بیانگر آن است که در روستاهای نمونه بین عامل‌های به‌کارگرفته شده رابطه معناداری وجود دارد.

سطح معناداری (sig)	مقدار آماره F	میانگین مربعات	درجه آزادی (df)	مجموع مربعات	واریانس	عامل
0/000	53/647	0/833	9	126/644	بین‌گروهی	امنیت و سلامت
		0/016	290	2/345	درونی‌گروهی	
0/000	85/632	0/673	9	102/290	بین‌گروهی	اقتصادی
		0/008	290	1/187	درونی‌گروهی	
0/000	448/140	0/793	9	120/596	بین‌گروهی	دسترسی به امکانات و خدمات
		0/002	290	0/267	درونی‌گروهی	
0/000	192/801	1/287	9	195/695	بین‌گروهی	رفاه و کیفیت زندگی
		0/007	290	1/008	درونی‌گروهی	
0/000	70/611	0/485	9	73/712	بین‌گروهی	دوام مصالح در مسکن
		0/007	290	1/037	درونی‌گروهی	
0/000	78/488	1/224	9	186/106	بین‌گروهی	رضایت از معماری مسکن
		0/016	290	2/355	درونی‌گروهی	
0/000	106/641	1/735	9	263/645	بین‌گروهی	توسعه زیرساخت‌ها
		0/016	290	2/456	درونی‌گروهی	
0/000	24/936	1/358	9	06/386	بین‌گروهی	همسازی با منابع طبیعی
		0/054	290	2/456	درونی‌گروهی	
0/000	35/965	1/540	9	234/115	بین‌گروهی	بهره‌وری
		0/043	290	6/467	درونی‌گروهی	
0/000	31/642	1/390	9	211/284	بین‌گروهی	برخوررداری واحدهای مسکونی از فضا
		0/044	290	6/663	درونی‌گروهی	

ج 7. مقادیر محاسبه شده با استفاده از تحلیل واریانس برای عامل‌های پایداری مسکن روستایی. منبع: یافته‌های تحقیق. 1394.

منابع طبیعی، بهره‌وری و برخورداري واحدهای مسکونی از فضا) نظرخواهی شده است و در نهایت میزان اهمیت آن‌ها در قالب وزن متغیرها مشخص گردید. به طوری که برای مشخص کردن وزن، از تابع توان رتبه‌ای برای تعیین وزن شاخص‌ها استفاده شده است (جدول شماره 8).

$$(n-r_i+1)^2$$

تابع توان رتبه‌ای

برای اولویت‌بندی روستاهایی پیشنهادی در منطقه مورد مطالعه و برای تعیین وزن هر یک از معیارها در ابتدا پرسشنامه‌ای تدوین شد و از 23 کارشناسان بنیاد مسکن شهرستان درباره اهمیت شاخص‌های (امنیت و سلامت مسکن، اقتصادی، دسترسی به امکانات و خدمات، رفاه و کیفیت زندگی، دوام مصالح در مسکن، رضایت از معماری، توسعه زیرساخت‌ها، همسازی با

برخورداري واحدهای مسكوني از فضا	بهره‌وري	همسازي با منابع طبيعي	توسعه زیرساخت‌ها	رضايست از معماری مسکن	دوام مصالح در مسکن	رفاه و کیفیت زندگی	دسترسي به امکانات و خدمات	اقتصادي	امنیت و سلامت	وزن
0/07	0/08	0/07	0/13	0/09	0/11	0/11	0/09	0/12	0/13	

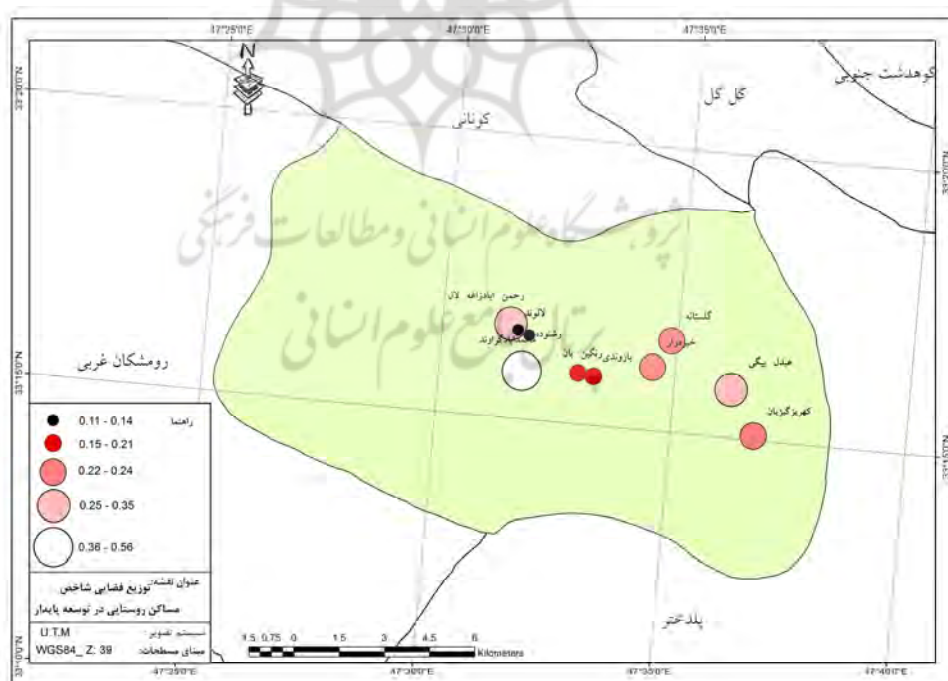
ج 8. ضریب وزن شاخص‌ها. منبع: یافته‌های تحقیق: 1394.

همان طوری که جدول شماره 9 نشان می‌دهد تحلیل فضایی توزیع روستاها در دهستان مورد مطالعه در شاخص‌های (اقتصادی، بهره‌وری، استحکام بنا، رفاه اجتماعی، دسترسی، طبیعت، معماری، فضا و مدیریت) نشان‌دهنده تفاوت معنادار زیاد در محدوده مورد مطالعه است. به طوری که روستای رشنوده به دلیل میزان (0/11) به مرکزیت دهستان و روستای محمدآباد گراوند با میزان (0/56) به دلیل فاصله زیاد نسبت کانون زیاد به مرکز دهستان و به دلیل انزوای جغرافیایی، استفاده کمتر از وام‌های نوسازی دارای پایین‌ترین رتبه به لحاظ برخورداري از میزان پایداری مسکن روستایی در بین روستاهای محدوده مورد مطالعه بوده است.

همان طوری که جدول شماره 9 نشان می‌دهد تحلیل فضایی توزیع روستاها در دهستان مورد مطالعه در شاخص‌های (اقتصادی، بهره‌وری، استحکام بنا، رفاه اجتماعی، دسترسی، طبیعت، معماری، فضا و مدیریت) نشان‌دهنده تفاوت معنادار زیاد در محدوده مورد مطالعه است. به طوری که روستای رشنوده به دلیل میزان (0/11) به مرکزیت دهستان و روستای محمدآباد گراوند با میزان (0/56) به دلیل فاصله زیاد نسبت کانون زیاد به مرکز دهستان و به دلیل انزوای جغرافیایی، استفاده کمتر از وام‌های نوسازی دارای پایین‌ترین رتبه به لحاظ برخورداري از میزان پایداری مسکن روستایی در بین روستاهای محدوده مورد مطالعه بوده است.

مناطق	کهریز و کیزان	عبدلی بیگی	گلستانه	خیردرار	بازونداصل	رنکین بان	رشنوده	محمدآباد گراوند	رحمن آباد زاغه	لالوند
امتیاز نهایی	0/24	0/34	0/22	0/23	0/20	0/21	0/11	0/56	0/35	0/14
رتبه	7	8	5	6	3	4	1	10	9	2

ج 9. رتبه‌های نهایی. منبع: یافته‌های تحقیق: 1394.

ت 4. نقشه توزیع فضایی روستاها از لحاظ پایداری مسکن روستایی در محدوده مورد مطالعه.

نتیجه

بحث مسکن روستایی از اصلی‌ترین و مهم‌ترین مباحث در مجموعه مطالعات اقتصادی، جمعیتی و اجتماعی به‌شمار می‌آید و عدم پاسخگویی و عدم شناخت این مقوله مهم می‌تواند تأثیر جبران‌ناپذیری بر کل جامعه و نظام وارد آورد. از آن جا که ویژگی‌های ساختاری - کارکردی مسکن روستایی و پیرامون آن ارتباط مستقیمی با ساختاری کارکردی محیط اکولوژیکی و محیط انسانی فرهنگی، اجتماعی، قومی و غیره دارد. بر همین اساس ویژگی‌های ساختاری - کارکردی مسکن روستایی در یک پیوستگی متقابل با مجموعه عوامل محیط طبیعی و شرایط اجتماعی - فرهنگی قرار دارد که در طول زمان با حفظ این پویش دائمی ساختاری - کارکردی خود، توانسته به خواسته‌های ساکنان پاسخ دهد. لذا به‌منظور تحلیل ساختاری - کارکردی مسکن روستایی با رویکرد توسعه پایدار، مطالعه حاضر انجام گرفته است. از آنجا که این پژوهش در پی شناخت و تحلیل پایدار مسکن روستاها در جهت پایداری در توسعه منطقه می‌باشد در ابتدا برای بررسی پایداری مسکن روستایی در دهستان رومشگان شرقی فهرستی از 48 گویه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی تهیه و بررسی شده است. جهت بررسی موضوع از آزمون‌های (t نمونه‌ای، تحلیل عاملی و تحلیل واریانس) و برای اولویت‌بندی مسکن روستایی از لحاظ پایداری از مدل ویکور بهره گرفته شده است. نتایج حاصل از سطح پایدار مسکن روستایی روستاهای دهستان رومشگان شرقی نشان می‌دهند که 10 عامل عامل امنیت و سلامت مسکن، اقتصادی، دسترسی به امکانات و خدمات، رفاه و کیفیت زندگی، دوام مصالح در مسکن، رضایت از معماری، توسعه زیرساخت‌ها، همسازی با منابع طبیعی، بهره‌وری و برخورداری واحدهای مسکونی از فضا قادر

هستند که بیش از 0/59 درصد از واریانس شاخص‌های تحقیق را تبیین کنند. البته همان طوری که نتایج این پژوهش نشان می‌دهد در پایداری مسکن روستایی مجموعه‌ای از عوامل مؤثر هستند و توجه به همه این عوامل در برنامه‌ریزی مسکن ضروری است. در همین راستا، ارزیابی انجام شده بین عوامل در محدوده مورد مطالعه نشان داد که این عوامل تأثیرات مثبتی در توسعه پایدار مسکن روستایی به‌دنبال داشته است. همچنین یافته‌های حاصل از آزمون تحلیل واریانس برای بررسی اختلاف بین روستاهای محدوده مورد مطالعه در پایداری مسکن حاکی از آن است که شاخص‌های به‌کار گرفته شده اختلاف معناداری بین روستاها نشان می‌دهد. در نهایت برای اولویت‌بندی پایداری مسکن روستایی مدل ویکور نشان داد که روستاهای رشنوده و لالوند هر کدام با میزان 0/11 و 0/14 بیشترین امتیاز و روستاهای محمدآباد گراوند و رحمن آباد زاغه هر کدام با میزان 0/56 و 0/35 کمترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند که این نشان از پایداری مسکن روستایی در محدوده مورد مطالعه دارد. بنابراین در یک جمع‌بندی کلی می‌توان اظهار کرد که ساختار و کارکرد مسکن روستایی در یک پویا تاریخی و در چارچوب یک نظام بالاتر از خود، توانسته است به نیازهای مکانی - فضایی ساکنان پاسخ دهد و گسترش فیزیکی روستاهای منطقه بر تمامی عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، زیستی و کالبدی روستاهای محدوده مورد مطالعه اثر داشته است و تحولات ساختاری - کارکردی مسکن را به‌خصوص در روستاهای نزدیک‌تر به وجود آورده است. تحت تأثیر عوامل‌های ذکر شده در بالا و تغییر در نوع معیشت معماری مسکن روستایی الگوهای مسکن متفاوتی پیدا شده است. روستاهایی مانند رشنوده، لالوند و بازوند اصل که به مرکز شهر نزدیک‌تر هستند و با دسترسی به خدمات

مسکن روستایی، مطالعه موردی: مناطق روستایی بخش مرکزی شهرستان روانسر، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، شماره چهارم، صص 25-48.

- پورمحمدی، محمدرضا. (1382)، برنامه‌ریزی مسکن، انتشارات سمت، تهران.

- پورمحمدی، محمدرضا؛ صدر موسوی، میرستار؛ عابدینی، اصغر. (1391)، تحلیلی بر سیاست‌های تأمین مسکن دولت با تأکید بر برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات شهر، شماره سوم، 34-43

- تسنیمی، عباسعلی؛ راهب، غزال؛ میرمقتدایی، مهتا؛ مهدی، طارق؛ طالبی، ژاله. (1379)، الگوی مسکن روستایی در اردبیل، انتشارات مرکز تحقیقات و مسکن، تهران، چاپ اول.

- ثواب، زهره. (1388)، بررسی عوامل مؤثر بر نیاز به مسکن با تأکید بر تغییر شکل خانواده و مراحل دور زندگی در شهر نیریز، نشریه علمی - تریجی جمعیت، شماره 67 و 68، صص 119-144.

- جمشیدی، علیرضا؛ جمینی، داود؛ صیدایی، اسکندر؛ نحفی، مریم. (1391)، تحلیل شاخص‌های مسکن روستایی استان ایلام و سطح‌بندی آن‌ها با استفاده از تحلیل عاملی و خوشه‌ای، مجله مسکن و محیط روستا، شماره 143، پاییز 1391، صص 69-88.

- چیرلی، حیدر. (1387)، نقش درآمد در تحول الگوی مسکن روستایی، مطالعه موردی: دهستان سلطان‌علی شهرستان گنبد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.

- دیکنز، پیتر. (1377)، جامعه‌شناسی شهری (جامعه، اجتماع محلی و طبیعت انسانی)، ترجمه حسن بهروان، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد، چاپ اول.

- رحمتی، محمد مهدی. (1374)، تحول الگوی مسکن روستایی و پیامدهای اجتماعی - اقتصادی آن، مجموعه مقالات دومین سمینار سیاست‌های توسعه مسکن در ایران، وزارت مسکن و شهرسازی.

- رومیانی، احمد. (1392)، ارزیابی نقش جریان سرمایه‌های شهری - روستایی در توسعه گردشگری پایدار، مطالعه موردی: دهستان حصار ولیعصر - شهرستان بوئین‌زهرا، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه زنجان، صص 28-29.

- زرگر، اکبر. (1388)، درآمدی بر شناخت معماری روستایی ایران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران، چاپ پنجم.

بیشتر و تغییر در سبک زندگی، به استفاده از مصالح جدید و مستحکم روی آورده‌اند و فضاهای روستاها را متحول کرده‌اند. با توجه به این مطالب می‌توان پیشنهادهایی را برای ارتقای شاخص‌های پایداری مسکن در محدوده مورد مطالعه ارائه داد که عبارت‌اند از:

1 - مشارکت ارگان‌ها و سازمان‌های مرتبط با مسکن پایدار در راستای توسعه پایدار مسکن روستایی متناسب با ویژگی‌های بومی و محلی روستاهای که در سطح پایینی قرار دارند.

2- توجه به ارائه امکانات و خدمات در روستاهای محدوده مورد مطالعه راموند، محمدآباد گراوند و چغاسیز در راستای مسکن پایدار،

3- اجباری کردن استانداردهای ساخت و ساز مقررات ملی ساختمان و طرح‌های صرفه‌جویی انرژی در روستاهایی مانند راموند و محمد آباد گراوند.

فهرست منابع

- ابراهیمی، محمد؛ کلانتری، خلیل. (1382)، توسعه پایدار کشاورزی، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها، مجله جهاد، شماره 22، صص 46-54.

- ابن خلدون، عبدالرحمن. (1362)، مقدمه ابن خلدون، ترجمه پرویز گنابادی، مرکز انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، چاپ چهارم، 1362.

- بسحاق، محمدرضا؛ تقدیسی، احمد؛ امرایی، علی آقا. (1393)، بررسی و ارزیابی پایداری مسکن روستایی، مطالعه موردی: دهستان ملاوی، شهرستان پلدختر، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال 29، شماره سوم، پاییز 1393، شماره پیاپی 114، صص 129-146.

- بسحاق، محمدرضا؛ صیدائی، سیداسکندر؛ جمینی، داود. (1391)، تحلیلی بر پایداری اجتماعی مسکن در مناطق روستایی، مطالعه موردی: روستاهای شهرستان ازنا، فصلنامه علمی - تخصصی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوم، شماره 5، بهار 1391؛ صص 1-11.

- بسحاق، محمدرضا؛ سالاروند، اسماعیل؛ صیدائی، سید اسکندر. (1392)، تحلیل و ارزیابی شاخص‌ها و عوامل پایداری

- زیاری، کرامت الله. (1385)، اصول و روش های برنامه ریزی منطقه ای، انتشارات دانشگاه یزد، چاپ چهارم.
- سرتیپی پور، محسن. (1385)، شاخص های معماری مسکن روستایی در ایران، هنرهای زیبا، شماره 22، صص 43-51.
- سلمانی، محمد؛ رمضان زاده اسبویی، مهدی؛ محمدخانی، مرتضی. (1387)، تحلیلی بر مسکن پایدار روستایی در مناطق خشک و بیابانی ایران مورد روستاهای خور و بیابانک، فصلنامه جغرافیا علوم انسانی، سال ششم، شماره 17-16، بهار و تابستان 1387، صص 15.
- صرافی، مظفر. (1379)، مبانی برنامه ریزی توسعه منطقه ای، دفتر آمایش سرزمین و برنامه ریزی منطقه ای، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.
- عزیز، محمد مهدی. (1383)، جایگاه شاخص های مسکن در فرایند برنامه ریزی مسکن، فصلنامه هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، شماره 11.
- غزالی، امام محمد. (1345)، کیمیای سعادت، مؤسسه فرهنگی اهل قلم، تهران.
- قدیری معصوم؛ مجتبی، اکبرپور سراسکانرود. (1390)، تحلیل نقش دولت از ساخت مسکن روستایی در برنامه های توسعه، مطالعه موردی: برنامه چهارم توسعه کشور، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، فصلنامه علمی - پژوهشی فضایی جغرافیایی، سال یازدهم، شماره 34، صص 74-101.
- قنبری، نوذر؛ رمضان زاده لسبویی، مهدی؛ معصوم پور سماکوش، جعفر. (1390)، نگرش ساکنین از ابعاد مسکن روستایی، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه، فصلنامه نگرش های نو در جغرافیای انسانی، سال سوم، تابستان 1390، صص 105-120.
- کلاتری، خلیل. (1380)، برنامه ریزی و توسعه منطقه ای: تئوری ها و تکنیک ها، انتشارات خوشبین و انوار دانش.
- مرکز آمار ایران. (1385). سالنامه آماری کشور، سرشماری نفوس و مسکن، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، تهران.
- مطیعی لنگرودی، سیدحسن؛ بخشی، زهرا. (1388)، نقش اعتبارات بهسازی مسکن در توانمندی و ماندگاری جمعیت روستایی، دهستان بیهق، شهرستان سبزوار، پژوهش های جغرافیایی انسانی، شماره 72، صص 31-46.
- معینی، مهدی (1387)، مطالعه روند شکل گیری مسکن در تازه آبادی های عشایری، مطالعه موردی: تازه آباد افشان سمیرم، مجله هنرهای زیبا، تهران.
- مؤسسه تحقیقات آب و خاک. (1372)، مطالعات اجمالی خاک شناسی و طبقه بندی اراضی منطقه رومشگان.
- مهندسان مشاور DHV هلند. (1371)، رهنمودهایی برای برنامه ریزی روستایی، مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی جهاد سازندگی.
- هجرتی، محمدحسن. (1379)، جغرافیا و توسعه روستایی، مرکز آبا، تهران.
- یدقار، علی. (1383)، روند تحول و چالش های عمران و توسعه روستایی در ایران، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی، شماره 48، تابستان.
- Cochrane, P (2007). Forestry and rural development: exploring the context as well as the product, Ecological Economics Research Trends Book, Chapter 9, Nova Science Publishers Inc, Hauppauge, New York.
- Chen, L. Y. and Wang, T. C. (2009) , "Optimizing partners' choice in IS/IT outsourcing projects: the strategic decision of fuzzy VIKOR". International Journal of Production Economics. Vol. 120, No.1, pp. 233-242.
- Opricovic S. and Tzeng, G. H. (2007) , "Extended VIKOR method in comparison with outranking methods". European Journal of Operational Research. Vol. 178, No. 2, pp. 514-529.
- Royo-Vela, M., (2008) , "Rural-cultural excursion conceptualization: A local tourism marketing management model based on tourist destination image measurement". Tourism Management journal, pp.1-10.
- Doman ski, H, (2008), Housing Conditions, in Handbook of quality of life in the enlarged European Union/ edited by Jens Alber, Tony Fahey, and Chiara Saraceno.
- Maliene, V, Malys, N, (2008), High-quality housing A key issue in delivering sustainable communities, journal of Building and Environment, www.elsevier.com/locate/buildenv.
- Maliene, V. Naglis M. (2008), "Sustainable housing, high quality housing: A key issue in delivering sustainable communities", Journal of Building and Environment.
- Oddershede, A. Arias and H. Cancino (2007). Rural development decision support using the Analytic Hierarchy Process, Mathematical and Computer Modeling 46 (7-8) (2007).
- Taylor, j. (2002). "Sustainable Development a Dubious Solution in Search of a Problem". Policy analysis, 449: 1-49.
- Tuohy, Paul G (2005). Sustainable housing, UNDP Thematic Trust Funds. <http://www.undp.org/trustfunds/S>. UNDP Thematic Trust Funds (2003). <http://www.undp.org/trustfunds/S>.
- Westaway, M. S. (2006). A Longitudinal Investigation of Satisfaction with Personal and Environmental Quality of Life in an Informal South African Housing Settlement.